

Inleiding - Que Sera?ⁱ

Wat zal zijn? Waar zijn we naartoe op weg?

In 2030 zullen we tegen elkaar zeggen:

“Tussen 2012 en 2015 hebben we de wereld gered door wereldwijd over te schakelen op agro-ecologische landbouwpraktijken!”ⁱⁱ

En dat is maar goed ook!”

“En wat deed jij in die tijd? Wat was jouw rol daarin?”

ⁱ Que será betekent letterlijk "wat zal zijn". Que será, será is een populair lied uit [1956](#), geschreven door [Jay Livingston](#) en [Ray Evans](#).

ⁱⁱ Een uitspraak van John Ambler, Vice-President for Strategy, [Oxfam America](#), in 2011.

Wat zeg jij, als over 15 of 20 jaar jouw kinderen of kleinkinderen aan je vragen “Zeg, jij leefde toch in die tijd net na de eeuwwisseling, in die tijd waarin alles om olie en winst en economie draaide, toen er zo’n *plastic belt* in de oceaan dreef en er zo’n bankencrisis en werkloosheid was? Die tijd waarin iedereen het de gewoonste zaak van de wereld vond om giftig grasverdelgingsmiddel (Roundup, glyphosaat) te gebruiken, terwijl men toen ook al wist dat je daar de gezondheid van mensen en dieren mee schaadt? Die tijd waarin de zeeën werden leeggevist en een groot deel van de westerse beschaving aan obesitas leed? Die tijd van de ‘consumptiemaatschappij,’ dat woord alleen al, wat een raar idee, niet voor te stellen!”

“Wat deed jij in die tijd? Was jij één van die mensen in de voorhoede die zorgden dat de grote transformatie, die we nu achter de rug hebben, gelukt is? Eén van de 10 % die zorgde dat het *Tipping Point*,³ het omslagpunt, bereikt werd?”

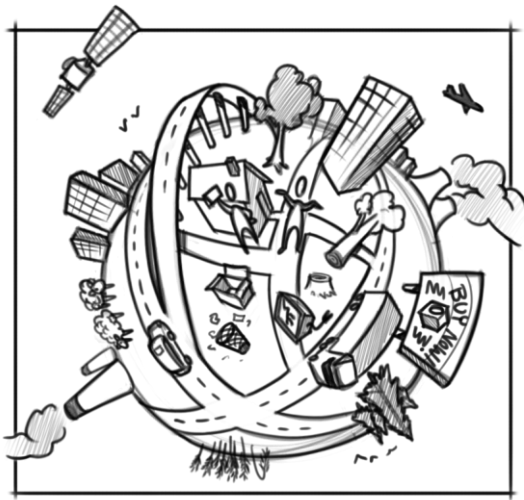

Fig.1 Wat deed ik in 2013 en 2014?

In 2030 zullen we tegen elkaar zeggen “Gelukkig maar, dat we tussen 2012 en 2015 de wereld gered hebben door wereldwijd over te schakelen op agro-ecologische landbouwpraktijken!”⁴

Hoe we dat deden, en wat je daar zelf in kunt doen, daar gaat dit boek over.

Op weg naar ‘wat zal zijn.’ Dit boek neemt je mee op een verkenningstocht langs een aantal mensen en organisaties om van hen te horen en te zien wat zij doen om de wereld te veranderen, om landbouw- en voedselsystemen weer duurzaam en gezond te laten worden. Dit boek laat zien hoe zij agro-ecologische principes toepassen, hoe zij kringlopen herstellen. De voorbeelden laten zien hoe goed het werkt als voedselproductiesystemen weer coherent⁵ gaan werken en veerkrachtig worden, als we de natuurlijke

³ ‘The Tipping Point’ is de titel van het boek van Malcolm Gladwell waarin hij beschrijft hoe mensen gezamenlijk een omslagpunt bewerkstelligen; meer daarover in hoofdstuk 16, het kantelpunt.

⁴ Een uitspraak van John Ambler, Vice-President for Strategy, [Oxfam America](#), in 2011.

⁵ Coherent betekent: gezond, samenhangend, adaptief, zichzelf herstellend. Een toelichting staat in hoofdstuk 4.

kringlopen weer herstellen. Zo, dat we straks in 2050 genoeg hebben aan één aarde voor ieders voedsel en welzijn.

De verandering is al gaande, dat laat dit boek zien. De mensen achter de prachtige voorbeelden in dit boek zijn ieder op zich een ‘katalysator’ in dit veranderingsproces. In de scheikunde is een katalysator een stofje dat je toevoegt om een proces beter te laten verlopen, om verbindingen sneller tot stand te brengen. Versnellers en verbinders hebben we hard nodig in het veranderingsproces waar we met zijn allen middenin zitten. Ze veranderen bestaand beleid, initiëren nieuwe bewegingen en verbinden initiatieven, mensen en organisaties. We zitten midden in de transitie op weg naar Het Nieuwe Normaal.

Het Nieuwe Normaal is *wat we doen* in een duurzame samenleving. Duurzaam werken en leven gaat over het herontdekken en het herstellen van de verbinding tussen mens en natuur en het bepalen van onze eigen verantwoordelijkheden daarin, ook en met name in de landbouw. Het Nieuwe Normaal⁶ is een soort richtsnoer, dat ons helpt vast te stellen wat niet ‘normaal’ is en wat we dus gewoon niet meer willen doen en wat we vanaf nu juist wèl willen doen. Agro-ecologische landbouw is Het Nieuw Normaal in landbouw, voedselproductie en –consumptie.

Vraag jij je ook wel eens af wat nou normaal en duurzaam is? Wil je ook wel eens weten hoe het zit met de verschillende berichten over voedselproductie, de crises in de wereld, de honger en watertekorten? Wil je ook wel eens weten waarom er zoveel te doen is over *gentech*⁷ en soja, over vleesvervangers, bijensterfte⁷ en obesitas; over stadslandbouw en plofkip. Je weet immers niet meer wanneer iets nou wel of niet ‘duurzaam’ is.

HEEL DE WERELD kun je zien als een soort ‘vertaling’ van wat er in de praktijk en wetenschap allemaal speelt, bij de transitie naar agro-ecologische landbouw, bij beter beheer van onze bodems en bij duurzamere voedselproductie. Ook geeft het een overzicht van wat er allemaal voor duurzame vernieuwingen aan de gang zijn, in Nederland en in de wereld. En het laat zien welke stappen je zelf kunt zetten om een duurzame toekomst te helpen realiseren.

Je kúnt de wereld veranderen! Dat zei Ervin Laszlo met zijn gelijknamige boek in 2004.ⁱⁱ Hij laat zien hoe wij, gewone burgers, de wereld duurzamer kunnen maken. Als we ieder maar dát doen wat in ons bereik ligt en samenwerken. Door anders te gaan kijken naar voedselproductie en consumptie kunnen we de omslag maken; dan

⁶ Herman Verhagen introduceert het begrip Het Nieuwe Normaal in zijn boek *De Duurzaamheidsrevolutie*; hoe mensen organisaties en organisaties de wereld veranderen. “Er zal geen ‘duurzaam’ meer op producten staan, want alle producten zijn gewoon duurzaam, dat is normaal!

⁷ Er is veel te doen over de wereldwijd heersende bijensterfte. Het is een grote bedreiging: 30% van onze voedselgewassen en 90% van de wilde planten kunnen alleen voortbestaan doordat bijen met stuifmeel aan hun pootjes de bloemen bevruchten zodat er zaad kan groeien. Zonder bijen minder voedsel voor ons, minder voor vogels, minder voor dieren! De bijensterfte wordt waarschijnlijk veroorzaakt door systemische insecticiden en gewasbeschermers. Er zijn regelmatig acties tegen de farmaceutische industrie en overheden om deze middelen niet meer te gebruiken c.q. toe te staan.

moeten we wel ons denken en ons doen veranderen, een paradigmaverandering.⁸
Dat is nodig om de wereld te krijgen die we willen.⁹

Als we alle voorbeelden goed bekijken en de 'sleutels' voor werkelijke verandering er uit halen en zelf toepassen, dan kunnen we de omslag naar een ecologische beschaving realiseren. Als we de opkomende bewegingen, die dit boek laat zien, ondersteunen en met elkaar verbinden, dan wordt de stroom van mensen en organisaties die het anders doen zo groot dat agro-ecologie gewoon vanzelf het Nieuwe Normaal is.

Gaan we dat doen? Zo, dat we tegen onze (klein)kinderen kunnen zeggen "Ja, ik was één van die mensen die tussen 2013 en 2016 zorgden dat we het echt anders gingen doen!"

Veel inspiratie. Daar is dit boek uit voortgekomen. Ik wens je toe dat je er minstens zoveel inspiratie en leesplezier uit haalt als waarmee ik dit alles geschreven en verzameld heb.

⁸ Een paradigma is een constellatie van overtuigingen, waarden en handelwijzen die de leden van een samenleving delen. Samengevat in "zo doen we dat hier bij ons." Een verandering van waarden en bijbehorende verandering van hoe je dingen doet, uitvoert, organiseert, en bijvoorbeeld hoe je met de natuur, met dieren of met eten omgaat, is een paradigmaverandering.

⁹ Dat zegt Frances Moore Lappé in haar boek *Ecomind, Changing the Way We Think to Create the World We Want*, 2011.

VERWIJZINGEN

Bij hoofdstuk 1. Que sera?

ⁱ Gentechnologie of genetische technologie. **Genetische manipulatie** (doorgaans in negatieve context) of **genetische modificatie** (doorgaans in neutrale of positieve context), (GM) is het door de mens handmatig en gericht veranderen van de [genen](#) van een organisme en is een onderdeel van de gentechnologie. Het begrip GM dient onderscheiden te worden van de *klassieke* wijze van het kruisen van gewassen of dieren.

ⁱⁱ Ervin Laszlo, Club van Boedapest, 2004. Je kúnt de wereld veranderen, naar duurzaamheid en vrede in een nieuwe wereld. Laszlo laat zien dat we wereldwijd van elkaar afhankelijk zijn voor ons voortbestaan en pleit voor het weer oppakken van onze verantwoordelijkheid als individu, als medewerker in een organisatie, als lid van de menselijke gemeenschap en als wereldburger